

КИР БУЛИЧОВ

МУТАНТ

Превод от руски: Любомир Стоилов, 1977

chitanka.info

Винаги, винаги се събуждам късно. Събужда ме стърженето на влачеци се крака в коридора и този звук — началото на работния ден — би трябвало да предизвиква у мен разкаяние. Нищо подобно. Не рипвам, за да се присъединя към останалите. Предпочитам още няколко минути да загубя и да планирам нещата си през настъпващия ден.

Библиотеката се отваря в единадесет. Лена е на училище до един часа. Засега мога да отида на кино или да надзърна при стареца. Или просто да се поразходя из града.

Стъпките в коридора затихнаха.

Сега трябва незабелязано да се измъкна край стражата пред входа. Колкото по-малко привличаш внимание, толкова по-добре. Ако демонстративно игнорираш задълженията си по отношение на обществото, то може да те изгони... Но дали държа на обществото? Струва си да се помисли върху това.

Киното е съвсем близо, зад ъгъла. Сутринта прожектират някаква стара комедия. Струва ми се, че чувството за хумор е едно от най-сложните чувства. Дълбоко съм убеден, че има много хора, на които то не е присъщо. Това не е голямо утешение за мен. Някак си ще преживея и без чувство за хумор. Достатъчно ми е да знам, че съществува.

Салонът беше почти празен. Лято е. Децата, които би трябвало да се кикотят на тази комедия, са се пръснали извън града. Заварих самия край на кинопрегледа. Ето за какво си заслужава да идваш тук: макар и да не е съвсем прясна, но все пак това е информация. Прожектираха автомобилни състезания в Съединените щати и наводнение в Австралия, при което гигантски вълни поглъщаха сгради и коли. Какво ли става в Австралия? Дали моето отсъствие се усеща? Бих могъл да се промъкна на някой самолет, летящ за Австралия. Но дали там ще намеря подобни на себе си? Най-голямото наказание за едно мислещо същество е самотата. Обкръжен си от приличащи на тебе, но не и подобни на тебе.

Още с първите кадри си спомних, че вече съм гледал тази комедия. В нея един италиански полицаи преследва италиански контрабандисти само за да докаже на цялото човечество, че добра душа може да се крие под всяка дреха — мисъл, която не се нуждае от толкова подробно предъвкване.

Наистина не се нуждае и доказателство за това е моят старец.

Старецът продава вестници. Той има транзистор, който винаги е включен, и можеш да послушаш последните новини. Старецът е една добра душа в груба обвивка.

Забързах към него. Току-виж затвори будката си по-рано от обикновено. Той прави често това, ако има криза от радикулит. Аз губя един цял ден без стареца. А колко дни още са останали от живота му? Сто? Хиляда?

Будката е отворена. Отдалеч виждах профила на стареца. И досега не мога да формулирам обективните закони на красотата. Красив ли е например моят старец? В линията на носа или в душевната привлекателност се крие истинската красота?

Влязох в будката. Старецът е зает с купувачи. Изкатерих се на моето законно място, до транзистора.

Старецът протегна ръка да включи приемника и ме забеляза.

— Мравчицата! — каза той и се усмихна. — Добър ден. Защо не дойде вчера?

За съжаление лишен съм от възможността да отговарям на стареца. Аз нямам апарат за говорене. Когато създавала мравките, природата не е очаквала настъпването на толкова радикални мутации. Сега аз мога да се надявам само на телепатичната връзка. Заченки от нея съществуват при общуването между обитателите на мравуняка, обаче още не съм намерил пътища и към човешкия мозък (Лена не влиза в сметката, тя е дете). А точно това би могло с един замах да реши всички проблеми. Дори и старецът, като признава моя разум, все още не може да оцени мащабите на експеримента, организиран от еволюцията върху единствения (засега?) екземпляр от света на насекомите, чийто строеж и функциониране направо изключва възможностите за развитие на разум. Но, както се казва, аз съм научен факт и срещу това нищо не може да се направи.

Добре е, че старецът има изключително остро зрение. Благодарение на това обстоятелство ние с него имаме една обща дума — „да“. „Да“ е, когато аз се изправам на задните си крака. Ето и сега:

— Да ти дам ли да прочетеш вестника?

— Да! Да! Да!

Стоя на задните си крака и шавам мустачета. Как да не искам, та аз съм се измъчил без вестник. Два дни не съм го виждал.

— Ето сега — казва старецът.

Аз съм любимата му играчка и главната му тайна. Въпреки това упорствувам в желанието си да нощувам в къщи, в малкия мравуняк, скрит в основите на стария сайвант. Тук бих станал плячка още на първия паяк.

Ако не бях скептик, сигурен в безполезността на земната слава, нищо нямаше да ми струва да подчиня напълно под своя власт мравуняка и дори може би да обединя и съседните мравуняци. Но защо? Дали един крал на мравките е по-умен от една самотна формика сапиенс? Би ли станал по-щастлив моят малък народ? Едва ли. Е, добре, някога ще се върна отново към този проблем. А сега — да чета!

Старецът постави вестника върху специален пюпитър на един метър от мене, така че да не ми се налага да пълзя по редовете, както беше в началото на нашето запознанство. Та нали точно над това занятие ме завари старецът през миналата година и както сам признава, беше готов безжалостно да ме изтърси на пода, но го беше смутила последователността, с която черната мравка, пропълзявайки до края на вестникарската колонка, бързо се връща обратно, за да пропълзи край следващия ред.

Старецът беше обградил с червен молив една бележка в десния долен ъгъл на страницата.

Какво беше сметнал, че е достойно за моето мравешко внимание?

„Лима. Спецкор. Перуанският изследовател Хуан Соарес при своето смело пътешествие към изворите на губещата се в джунглите река Караня е открил там колония от огромни мравки, създатели на пътища, широки до един фут и дълги цели километри. Размерите на червената мравка, наречена от учения «формика гигантика», достигат 12 см.“

— Как ти се струва? — запита старецът. — Доколкото разбирам, това са братя по разум!

Той се радваше, предполагайки, че ми доставя удоволствие.

Не казах „да“. Поредна фалшификация и очевидно преувеличение. Кой знае защо, човечеството е склонно към гигантомания. Та нали, ако такива пътища строяха малки мравки, никой не би се заел да тръби за това из целия свят. Ако се съди по всичко, това са скитащи разбойници, хищници със слаба организация и изостанали дори в сравнение с моите братя. Но все пак какви гиганти! Страхувайте се от тях, хора! Вероятно в някои по-малки издания вече се разпространяват слухове за откриването на колективен и злобен разум у грамадните мравки в Перу. А защо не? Ние сме олицетворение на чистия разум, без емоции и чувство за милосърдие. Колко евтини романи са написани на тази тема! Ах, как бих изложил всичко това сега на моя старец!

— Ти, какво? Не разбра ли? — старецът беше разочарован, че не съблюдавам правилата на играта. Не се радвам заедно с него, че в някакво си Перу един от видовете формика под влияние на благодатния климат е достигнал изключителни размери.

— Е, както искаш! — старецът се обърна към някакъв клиент. Това беше един постоянен клиент. Отдавна вече го виждам в будката.

— Какво ново? — запита клиентът. Очевидно той е пенсионер. Съдя по побелелите му коси и дълбоките бръчки на лицето му. — Четохте ли днес за мравките?

Как можа да се случи такова грозно съвпадение! Нима двама цивилизовани хора няма за какво повече да си говорят? Над света е надвиснала заплахата от атомна война, която би могла да предизвика нови благоприятни мутации у мравките, но съвсем не и у хората, на земята остава все по-малко чиста вода и чист въздух. Но, виждате ли, тях ги интересува не детската престъпност и не енергийната криза, а мравките в Перу, които никога и никого не са заплашвали, а си живееха в джунглите и прокарваха безсмислени за човечеството пътища.

— Четох — каза с насмешка моят старец. Разбира се, иронията му беше продиктувана от съзнанието, че именно аз присъствувам на разговора. — И какво мислите?

— Страхувам се, че днес няма да мога да заспя — каза клиентът. — Въобще не мога да понасям насекоми и най-вече паяци и хлебарки! А какво ли би станало, ако някой ги пренесе и тук? Тогава не би могъл да пуснеш дори децата на улицата.

— А ако изведнъж се окаже, че те са разумни? — възрази моят старец. Това беше за третия, за свидетеля.

— Толкова по-зле — отряза клиентът. — Тогава въобще няма да има живот за нас. Имаше човешка епоха, а ще стане епоха на мравките. Помнете ми думите. Кръвта ни ще изсмучат.

Понякога наистина не мога да преодолеея раздразнението си против човечеството. И наистина, защо еволюцията е предпочела именно тези нестабилни, лениви и подозрителни същества? Това е работа за мравките, които не биха могли да си представят, че е възможно да съществуват в безделие... Впрочем несправедлив съм! Всичките ми аргументи се разбиват само от един факт: аз съм брат на хората, а не брат на мравешкото племе. Макар и да ми е тъжно да съзнавам това. Без да съм приет от тяхното племе, аз вече съм чужд на своето.

— Ако са разумни, то няма от какво да се страхуваме — каза моят старец. — Разумни същества винаги ще се разберат едни други.

Да, несправедлив съм към хората. Кой ми е най-близък от всичко на земята? Този старец и момиченцето от отсрещната къща. Това е всичко.

— Вие постоянно се шегувате — каза клиентът. — Та хората дори помежду си не могат да се споразумеят... Удряйте! Зад вас е! Точно там, върху поличката, и сега ще ви ухапе!

Така се бях заслушал, та не съобразих, че призовават моя старец към убийство, което за хората не се смята, че е убийство. А старецът, под натиска на този вик вдигна длан и тя се надвеси над мен.

— Не — каза старецът. — Изплашихте ме. Та това е мравчица!

— Плашите ли се? — напираше храбрият клиент. — Дайте сам ще я смачкам.

Ето той вече се провира в прозорчето.

За всеки случай аз се измъквам и побягвам към купа от списания.

— Не се вмъквай! — изведнъж се озлоби моят старец. — От мравка до мравка има разлика. Смятай, че това е мой приятел...

А на мен в този момент ми хрумна една тъжна мисъл: ако не бяхме познати, той би ли ме смачкал? Или пък не? Ето още почва за тъжни размисли. Тръгвам. Ще отида по-нататък.

Изтичах надолу по стената, чувайки как се върти и суети моят старец:

— Ама къде си се пъхнал? Да не съм те съборил случайно? Може би си се изплашил? Ама ти излез, не обръщай внимание, човекът няма какво да прави и си измисля глупости.

Но аз не се върнах.

Пресичането на улицата ми отне много време. От точката, намираща се на два милиметра от пътното платно, не е лесно да се видят приближаващите коли. Налага ми се да препускам по пукнатините и дупките, разчитайки да ме спасят неравностите на асфалта.

Рискувам ежедневно, ежечасно, три пъти, десет пъти повече от моите сродници, които не се отдалечават от уютния мравуняк... Какво? Искат ми се да се върна? В никакъв случай. Не зная каква е целта на моя живот, но съм сигурен, че не е в това благополучно да си лежа в тъмнината на подземните галерии.

Но ето че улицата е вече зад гърба ми и аз съм в познатия вход.

Сега ми предстои дългото и уморително изкачване до третия етаж. Защо не мога да летя? За какви грехове съм длъжен с тъга и завист да гледам комарите и мухите, тези отпадъци на еволюцията? А всъщност защо непрекъснато задавам въпроси? Струва ми се, че подобни въпроси се наричат реторични — не се нуждаят от отговор.

Ето и познатия ми долен ръб на вратата, под която многократно съм минавал. В къщи няма никой. Яко не се смята майката, която шета из кухнята — нейният огромен силует пресича често рамката на отворената врата. Аз съм надясно, към стаята на Лена. Лена е още на училище, но скоро ще се върне. Тя единственият човек на света, до чиито мозък успях да налучкам пътя. Вече многократно тя ми отговаря на въпросите, които не мога да произнеса гласно.

Няма как, ще я почакам върху масата. Писмената ѝ маса е онова приятно място, където стават нашите срещи.

Преследваше ме мисълта за гигантските мравки в Перу. Въпреки цялата нелепост на това съобщение те се побират в известна логична схема, изградена от мене отдавна. Представете си, че сте мравка. Не така самотна, каквато съм аз, а член на многобройно мравешко съобщество, разумно не с колективен разум, а с индивидуален разум. Ще запазим ли нашите микроскопични размери, или ще направим опити с подбор и селекция всяко следващо поколение да става по-едро от предишното? Вероятно ще постъпим именно така. Само като

достигнем определени размери, приближаващи се до златната среда на мащабите, към човека, ние ще можем да обединим с тях усилията си по пътя на прогреса. Само тогава, човек ще може да признае в нас равни... Разбира се, че това няма да мине гладко и безболезнено и мнозина, както този клиент, ще ахкат и виждат в нас вечни врагове на човечеството... Но не те, надявам се, ще решават. Това ще бъде нов моралско-човешки свят...

Този път моята разсеяност едва не ме подведе.

Голяма червена морка ме дебнеше отгоре на масата, между разхвърляните тетрадки, ръкоделие и други детски дреболии.

През това лято в нашето градче нещо много се бяха развълнували морки. Бандити от този моралник бях срещал вече няколко пъти в дома на Лена, но преди успях благополучно да избягна срещите с тях. И ето, натъкнах се...

Бандитът разтвори челюсти и заплашително се надигна. Той имаше намерение да се разправи бързо с пришълеца, посмял да се промъкне във владенията на неговото племе. Не бързаше. Със своя примитивен мозък той съзнаваше, че няма къде да се дъна. Той бяга по-бързо от мене, а на ръст ме превъзхожда три пъти. Няма как, ще трябва да измисля нещо. Разбирате ли, да измисля! Именно в това е разликата между мене и силните врагове. Само поради това съм жив и досега и имам намерение да живея и по-нататък.

Започнах бавно да отстъпвам към края на масата.

С други думи, вече се държах извън правилата. Аз трябваше, не вярвайки на очите си, да се приближа до него плътно, да го опипам с мустачките си, да го помириша и се убедя, че е чужденец, и чак тогава, след кратка и безнадеждна схватка, да падна с краката нагоре и позволя да отмъкне моето трупче в чуждия моралник за храна на червените дечица.

След секунда колебание червеният се втурна след мене. В сравнение с мен той беше като кон спрямо човек. Нямах никакви шансове да го изпреваря. Но имах много шансове да го надхитря. В мен се надигна палавото чувство, че не ме е страх от него!

Носим се надолу по крака на масата, след това по пода до стената. Както се казва при подобни случаи в литературата на хората, „той вече чувствуваше във врата си дъха на преследвача“. Между нас имаше половин метър, тридесет сантиметра разстояние, тичаме по

диагонал, изкачвайки се по стената, и тук, в самия ъгъл, аз се обръщам и понасям надолу, с което унищожавам своята преднина. Сега между нас има не повече от десет сантиметра. Още едно усилие...

Отблъсквам се с всичките си шест крачета от стената и летя по дъга напред. Това също не е по правилата. На мравките не е дадено по своя воля да правят подобни скокове. Моят преследвач продължава да тича надолу. Точно това ми трябва. Там е опъната малката, но здрава мрежа на моя стар неприятел паяка. Моят преследвач благополучно налита на тази мрежа. Спирам за няколко секунди и гледам как към него, мятащ се из мрежата, се устремява паякът. Не ми е жал за него. Аз съм човек от породата формика сапиенс и ако ме нападнат хищници, се защитавам.

Ето я и Лена. Тя дотичва до масата, за да види дали не съм дошъл. Тук съм, Леночка, сега ще бъда тук. Бързам нагоре.

— Здравей!

— Здравей — отговаря Лена. — Защо не дойде вчера?

Тя не чака отговор. Бърза да сподели с мен главната си новина.

— Знаеш ли. Герой (що за глупаво име ми измисли тя), какво пише днес във вестника?

Знам, чух, защото днес цялото човечество само за това дрънка.

— Там се казва, че в Перу живеят много огромни мравки, които умеят да строят пътища. Това е чудесно, нали? Ако бих могла, непременно бих те взела със себе си и бих отлетяла в тази Перу...

Бедното момиченце, то още трябва да учи и да учи. Перу е от среден род. Трябва да се каже: бих полетяла в това Перу.

— Ти си някак поощмулен днес и просто не мога да те позная. Може би това не си ти? Не, не, шегувам се.

Тя не би могла да сбърка. Още отдавна, преди един месец, тя ми каза: „Много ме е страх да не те сбъркам с някоя обикновена мравка. Мога ли да капна върху теб малко блажна боя? Съвсем малко, на гръбчето? Ще те познавам по това петно!“

Оттогава ходя с червен белег което предизвиква известно недоверие към мен сред стражите пред входа на мравуняка.

— Представям си колко ти е скучно само — каза Лена. — Дали не може наистина да отидеш в Перу? Ако се окаже, че те не са истински, ти винаги можеш да се върнеш. Ще те чакам, дори ако се наложи да чакам десет години.

— Лена — дочува се от кухнята, — обедът е на масата.

— Почакай, Герой, който не се бои от паяка — каза Лена. — Ще хапна набързо и след това ще си приготвим уроците.

Тя изтичва в кухнята.

Трябва да кажа, че с нея се запознахме на основата на граматиката.

Тогава аз няхах други познати хора освен стареца, но много се стремях към хората. Толкова много, че когато попаднах в къщата при това момиченце, реших да рискувам. В момента тя пишеше някакво упражнение и направи елементарна грешка, вече не помня каква.

С мъжеството на отчаянието изпълзах върху страницата на тетрадката и започнах да препускам в кръг около сбърканата буква.

Без да погледне, момичето ме изтърси от страницата. Не може да се каже, че това е приятно усещане, защото можех да загубя някой крак, но въпреки това отново изпълзах върху страницата. След третия ми опит момиченцето погледна към буквата и се замисли. То мислеше гласно и когато стигна до правилното решение, аз веднага се втурнах към излишната запетайка.

В този миг Лена се досети, че аз не съм просто мравка, а мравка с граматическа насоченост. Така ми каза тя.

Въобще нищо не поразява така Лена, както моята грамотност. Тя може да се примири с това, че мисля и мога да поддържам примитивен разговор. Но с моята грамотност! Тя е готова да ми постави паметник за това, че ѝ помогнах да поправи тройката си на четворка. Очевидно ние сме склонни да ценим в другите не онова, което наистина е достойно за похвала, а това, което не достига на нас самите. И въобще дълбоко в душата си тя подозира, че аз се прикривам. Че всъщност съм нещо като прекрасния принц, който трябва до определеното време да се крие под външността на мравка. Не, тя това не го казва гласно, дори съчувствува на моята самота и би искала да намеря себеподобни. Но от някои нейни недомлъвки съм убеден, че има намерение, когато порасне, да ме целуне или да ми принесе някаква жертва и тогава в миг аз ще се обърна прекрасен младеж и ще я взема жена. Какво пък, не споря. Ако еволюцията реши да направи още една неочаквана стъпка и ме превърне в човек, аз съм съгласен да се ожения за Лена, тъй като тя е единственото същество на света, заради което съм готов да пожертвувам живота. Ще открия още една тайна: можех да избягам,

без да погубя червената мравка, но всъщност се страхувах, че тя може да ухапе Лена. Само тази мисъл беше смъртна присъда за бандита. Именно тя, а не моите абстрактни разсъждения за правата на формика сапиенс, за самозащита.

— Скуча ли без мен?

Не, мила, не можах да скучая. Мислих.

— Не можеш да си представиш колко домашни ни дадоха днес.

Заемаме се с уроците.

Днес се занимавам с уроците разсеяно и едва не пропуснах един квадратен корен. Просто не могат да ми излязат от главата тези проклетите перуански гиганти. Чужди, най-вероятно безмозъчни същества. А ако изведнъж (за миг да забравим, че това би било невъзможно) те са се научили да мислят? А какво би било, ако именно в тях е моят единствен шанс? Та нали сега в моите ръце по всяка вероятност е съдбата не само на мравешката, но и на човешката цивилизация. Човечеството дори не подозира колко е самотно. Това знам само аз.

А както винаги Лена четете мислите ми.

— Искат ли да идеш в Перу?

Не, какво говориш. И тук ми е добре.

— Не лъжи, искат ли те. Но нали обещавах, че ще се върнеш обратно?

Какво да правя в Перу? Време е да се смиря, че нямам на земята себеподобни и да очаквам чудо — превръщането ми в прекрасен юнак или гибел в лапите на скитника-паяк. В този момент ме осенява странна мисъл: а възможен ли е жив (подчертавам, жив) разум без чувства, които понякога изтласкват разума встрани? Разбирам, че теорията на вероятностите е срещу мен, но рискувам, защото не мога иначе. Не толкова заради себе си, колкото заради това момиченце.

— Аз ще ти помогна. Ще отидем на летището и аз ще те сложа в самолета, който отлита за Перу.

Колко е наивна. Сигурно отук не отлитат самолети за Перу.

— Веднага щом попаднеш на летището, ще те пхна в джоба на някой перунски дипломат...

Глупавичката ми, не перунски, а перуански, и не дипломат, а дипломат. А какво ще стане с тебе тук без мен? Отново тройка в четвъртия срок по руски?

А самият аз вече се мъча да ѝ внуша, че трябва да иде на улицата до будката отсреща, в която стои старецът, с когото съм познат. Той може да стигне до летището...

Публікувано в сп. „Наука и техника“, бр.23-24/1977 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.